

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Факультет № 1
Кафедра кримінального права і кримінології

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Основи кримінального права»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

галузь знань – 12 Інформаційні технології;
спеціальність – 125 «Кібербезпека (Безпека інформаційних та
комунікаційних систем)»

за темою – Кримінальні правопорушення проти власності.

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 19.05.2022 р. № 5

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 1
Протокол від 18.05.2022 р. № 5

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 19.05.2022 р. № 5

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального права і кримінології, протокол від 03.05.2022 р. № 6.

Розробник:

старший викладач кафедри, кандидат юридичних наук,
доцент Олішевський О.В.

Рецензент:

завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6
ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Харченко В.Б.

План лекції

1. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти власності.

2. Кримінально-правова характеристика окремих корисливих кримінальних правопорушень проти власності, пов'язаних з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб.

3. Кримінально-правова характеристика окремих корисливих кримінальних правопорушень проти власності, не пов'язаних з обертанням чужого майна на свою користь або на користь інших осіб.

Рекомендована література:

Основна

1. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб./за заг. ред. О. М. Литвинова; А.А. Васильєв, Житний О.О., Є.О. Гладкова та ін. Харків: Право. 2020. 656 с.

2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях): навч. посіб./за заг. ред. д-ра юрид. наук., проф. О. М. Литвинова; Литвинов О. М., Житний О. О., Клемпарський М. М. та ін. Харків: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 328 с.

3. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України: навч. посіб./за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Константа, 2017. 448 с.

4. Кримінальне право України. (Особлива частина) : підручник/за заг. ред. О. М. Литвинова; наук. ред. серії О. М. Бандурка; А. В. Байлов, О. А. Васильєв, О. О. Житний та ін. Харків: ХНУВС, 2011. 572 с.

5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: Т. 2: Особлива частина/за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна; Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. 1040 с.

6. Про судову практику у справах про кримінальні правопорушення проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09> (дата звернення: 10.05.2021).

Додаткова література:

1. Болдарь Г. Є., Каменський Д. В. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти власності: проблеми теорії та практики: наук.-практ. посібник. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. 184 с.

2. Газдайка-Василишин І. Б. Некорисливі кримінальні правопорушення проти власності: монографія. Львів, 2012. 212 с.

3. Демидова Л.М. Проблеми кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні (майнова шкода як злочинний наслідок): теорія, закон, практика : монографія. Харків : Право, 2013.

4. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення : монографія. Харків: Право, 2011. 208 с.

5. Савченко А.В. Кримінальна відповідальність за шахрайство в Україні та за кордоном: порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ : Інтер-сервіс, 2013.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України [http:// www.rada.gov.ua/](http://www.rada.gov.ua/)
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua>
3. Офіційний сайт МВС України <http://www.mvs.gov.ua>
4. Офіційний сайт Верховного Суду
<http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>
5. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ <http://www.lbi.ua>
6. Єдиний державний реєстр судових рішень
<http://www.reyestr.court.gov.ua>
7. Юридична бібліотека <http://www.pravo.biz.ua>

1. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти власності.

Під **кримінальних правопорушень проти власності** розуміють передбачені КК умисні або необережні діяння, поєднані з правом володіння, розпорядження або користування, або з іншими способами заподіяння власнику або законному володільцю майнової шкоди, або з погрозою заподіяння такої шкоди.

Родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти власності є сукупність суспільних відносин, що виникають у сфері власності: відносини, що виникають між власником і іншими особами з приводу володіння, користування та розпорядження майном, яке належить йому. **Додатковим безпосереднім об'єктом** окремих кримінальних правопорушень можуть виступати життя, здоров'я, свобода, честь і гідність потерпілого.

Предметом кримінальних правопорушень проти власності є майно, яке має певну вартість і є чужим для винної особи: речі (рухомі й нерухомі), грошові кошти, цінні метали, цінні папери тощо, а також право на майно та дії майнового характеру, електрична та теплова енергія.

Предметом найбільш поширених кримінальних правопорушень проти власності є чуже та рухоме майно (ст.ст. 185, 186, 187 КК тощо). Предметом шахрайства (ст. 190 КК) і вимагання (ст. 189 КК) є не тільки майно, а й право на нього (надання права вимагати виконання зобов'язань, документи, які надають право отримати майно, користуватися ним або вимагати виконання зобов'язань тощо), а вимагання (ст. 189 КК) – і будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних або ремонтних робіт тощо).

У кримінальних правопорушеннях, відповідальність за які передбачено ст.ст. 185, 190, 191 КК оціночна вартість майна, що виступає предметом кримінальних правопорушень (мінімальний розмір заподіяної шкоди або сума викраденого, привласненого чи розтраченого майна), повинна перевищувати 0,2 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян. Якщо вартість такого майна на момент вчинення діяння не перевищує 0,2 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, викрадення чужого майна вважається дрібним і містить склад адміністративного правопорушення передбаченого ст. 51 КУпАП.

Предмет кримінальних правопорушень, пов'язаних з викраденням майна характеризується такими **ознаками**:

1) *фізичність майна* – майно завжди являє собою річ матеріального світу, доступну для сприйняття або фіксації органами почуттів людини або спеціальних технічних засобів, такі речі можна вилучити, привласнити, спожити, пошкодити, знищити тощо. Речі нематеріального світу (ідеї, думки) не можуть виступати предметом кримінальних правопорушень проти власності.

2) *юридична ознака* – предмет є чужим для винної особи, тобто має власника, якому незаконними діями заподіюється шкода, тому посягання на

предмети, власник яких невідомий, або здійснюване самим власником виключає кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності.

3) *економічна (соціальна) ознака* – майно повинне мати певну економічну цінність (йому властива споживча вартість), предмет повинен бути вилучений з природного стану та у його створення вкладена людська праця.

Предметом кримінальних правопорушень проти власності **не можуть виступати:**

- *предмети інтелектуальної власності* (за наявності необхідних ознак, посягання в яких предметом кримінальних правопорушень виступають твори науки, літератури і мистецтва, комп'ютерні програми і бази даних, а також винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин, раціоналізаторські пропозиції, слід кваліфікувати за статтями 176, 177 КК);

- *предмети, що не вилучені з природного середовища* (за наявності необхідних ознак, посягання в яких предметом кримінальних правопорушень виступають предмети, що перебувають у природному стані: ліс на корені, риба та інші водні тварини в природних водоймах, звірі у лісі тощо, слід кваліфікувати як кримінальне правопорушення проти довкілля (статті 246, 248 і 249 КК). Ці предмети можуть виступати предметом кримінальних правопорушень проти власності лише у випадках, коли вони вже вилучені з природного стану за допомогою праці людини або вирощуються людиною в спеціальних розплідниках, ставках тощо;

- *предмети, що вилучені з цивільного обігу або обіг яких обмежено* (за наявності необхідних ознак, посягання в яких предметом кримінальних правопорушень виступають вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси до неї або вибухові речовини, радіоактивні матеріали, слід кваліфікувати як кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (статті 262-267 КК та ін.); наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори, слід кваліфікувати як кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення (ст. 308 та ін.); військове майно, слід кваліфікувати як військові кримінальні правопорушення (статті 410, 411 КК та ін.);

- *документи, що не мають грошової оцінки* (за наявності необхідних ознак, посягання в яких вони виступають предметом кримінальних правопорушень може бути кваліфіковано як кримінальне правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів, зокрема, за відповідною частиною ст. 357 КК) тощо.

Об'єктивна сторона більшості кримінальних правопорушень проти власності характеризується вчиненням суспільно небезпечного діяння у формі дії. Окремі кримінальні правопорушення, наприклад, такі як умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК), заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК) і порушення обов'язків щодо

охорони майна (ст. 197 КК) можуть бути вчинені також шляхом бездіяльності.

Для більшості кримінальних правопорушень проти власності обов'язковими ознаками об'єктивної сторони є вчинення суспільно небезпечного діяння, настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді заподіяння майнової шкоди і наявність необхідного причинного зв'язку між вчиненим діянням і наслідками, що настали. Такі склади сформульовані як кримінальні правопорушення з матеріальним складом. Розбій (ст. 187 КК) і вимагання (ст. 189 КК) визнаються закінченими з моменту вчинення суспільно небезпечного діяння і характеризуються усіченим і формальним складами відповідно.

Крім того, для багатьох кримінальних правопорушень проти власності обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є *спосіб* їх вчинення (таємний для крадіжки, насильницький для розбою, обман для шахрайства).

Суб'єктом кримінальних правопорушень проти власності є фізична осудна особа, яка досягла 14 років, наприклад, крадіжка (ст. 185 КК), грабіж (ст. 186 КК), розбій (ст. 187 КК), вимагання (ст. 189 КК), умисне знищення або пошкодження майна при обтяжуючих обставинах (ч. 2 ст. 194 КК) або 16 років, наприклад, шахрайство (ст. 190 КК). Спеціальним є суб'єкт привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК) і порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК).

Суб'єктивна сторона більшості кримінальних правопорушень проти власності характеризується виною у формі прямого умислу. Виключення становлять необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК) і порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК), що характеризуються необережною формою вини.

В залежності від конструктивних особливостей складу кримінального правопорушення, наявності як обов'язкових ознак корисливих мотиву та мети, кримінальні правопорушення проти власності можна поділити на такі **види**:

1. Корисливі кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб (ст. 185, 186, 187, 189, 190, 191 КК);

2. Корисливі кримінальні правопорушення проти власності, не пов'язані з обертанням чужого майна на свою користь або на користь інших осіб (ст. 188-1, 192, 193, 197-1, 198 КК);

3. Некорисливі кримінальні правопорушення проти власності (ст. 194, 194-1, 195, 196, 197 КК).

Окремі кримінальні правопорушення проти власності є кримінальними проступками: ч. 1 ст. 185 КК (Крадіжка), ч. 1 ст. 188-1 КК (Викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання), ч. 1 ст. 190 КК (Шахрайство), ч. 1 ст. 192 КК (Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою), ст. 193 КК (Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї), ст. 195 КК (Погроза знищення майна), ч. 1 ст. 197-1 КК (Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво), усі інші – кримінальні правопорушення.

2. Кримінально-правова характеристика окремих корисливих кримінальних правопорушень проти власності, пов'язаних з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб.

Крадіжка (ст. 185 КК).

Таємне викрадення чужого майна (крадіжка) (ч. 1 ст. 185 КК).

Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини у сфері власності (право власності). **Предмет** кримінального правопорушення – чуже майно.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується такими ознаками:

- 1) суспільно небезпечна дія, що полягає у викраденні (вилученні та поверненні на свою користь або користь третіх осіб) чужого майна;
- 2) суспільно небезпечний наслідок, який полягає в заподіянні матеріальної шкоди потерпілому;
- 3) причинний зв'язок;
- 4) спосіб вчинення кримінального правопорушення – таємне викрадення.

Таємним викрадення вважається у таких випадках:

- 1) воно вчинено за відсутності власника або інших осіб;
- 2) воно вчинено у присутності власника або інших осіб, але непомітно для них;
- 3) воно вчинено у присутності власника або інших осіб, які не усвідомлюють факту викрадення (малолітство, фізичні та психічні вади, стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння тощо);
- 4) воно вчинено у присутності осіб, які схвалюють або ставляться байдуже до факту вчинення крадіжки винним і він це усвідомлює.

Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту наявності у винного хоча б первинної можливості розпорядитися викраденим (сховати, знищити, продати, використати, вжити тощо).

Крадіжка сконструйована як кримінальне правопорушення з матеріальним складом. Крадіжка **вважається закінченою з моменту, коли винна особа вилучила майно і мала реальну можливість розпоряджатися чи користуватися ним.**

Суб'єкт кримінального правопорушення – фізична осудна особа, яка досягла віку 14 років.

Суб'єктивна сторона характеризується наявністю прямого умислу.

Ч. 2 ст. 185 КК передбачено відповідальність за «крадіжку, вчинену повторно або за попередньою змовою групою осіб».

Ч. 3 ст. 185 КК передбачено відповідальність за «крадіжку, поєднану з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або що завдала значної шкоди потерпілому».

Ч. 4 ст. 185 КК передбачено відповідальність за «крадіжку, вчинену у великих розмірах».

Ч. 5 ст. 185 КК передбачено відповідальність за «крадіжку, вчинену в

особливо великих розмірах або організованою групою».

Грабіж (ст. 186 КК).

Відкрите викрадення чужого майна (грабіж) (ч. 1 ст. 186 КК)

Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини у сфері власності (право власності). **Предмет** кримінального правопорушення – чуже майно.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується такими ознаками:

1) суспільно небезпечна дія, що полягає у викраденні (вилученні та поверненні на свою користь або користь третіх осіб) чужого майна;

2) суспільно небезпечний наслідок, що полягає в заподіянні матеріальної шкоди потерпілому;

3) причинний зв'язок;

4) спосіб вчинення кримінального правопорушення – **відкрите викрадення**, тобто викрадення здійснюється в присутності власника або інших осіб і винний розуміє, що зазначені особи усвідомлюють характер його кримінально протиправних дій. Відкритим також варто вважати дії, розпочаті як крадіжка, але виявлені потерпілим чи іншими особами і, незважаючи на це, продовжені винною особою з метою заволодіння майном або його утримання.

Грабіж сконструйований як злочин з матеріальним складом, тому, як і крадіжка він **вважається закінченим з моменту, коли винна особа вилучила майно і мала реальну можливість розпоряджатися чи користуватися ним.**

Суб'єкт кримінального правопорушення – загальний – фізична осудна особа, яка досягла 14 річного віку.

Суб'єктивна сторона характеризується наявністю прямого умислу.

Ч. 2 ст. 186 КК передбачено відповідальність за «грабіж, поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або вчинений повторно, або за попередньою змовою групою осіб».

Ч. 3 ст. 186 КК передбачено відповідальність за «грабіж, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або що завдав значної шкоди потерпілому».

Ч. 4 ст. 186 КК передбачено відповідальність за «грабіж, вчинений у великих розмірах».

Ч. 5 ст. 186 КК передбачено відповідальність за «грабіж, вчинений в особливо великих розмірах або організованою групою».

Грабіж, поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства (ч. 2 ст. 186 КК).

Основний безпосередній об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини у сфері власності (право власності). **Додатковий безпосередній об'єкт** – здоров'я людини. **Предмет** кримінального правопорушення – чуже майно.

Об'єктивна сторона характеризується наступними ознаками:

- 1) суспільно небезпечна дія;
- 2) суспільно небезпечний наслідок;
- 3) причинний зв'язок;
- 4) спосіб вчинення кримінального правопорушення – відкрите викрадення, що супроводжується насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства.

Насильство, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого – заподіяння фізичного болю (удари, побої), обмеження волі, нанесення легких тілесних ушкоджень, не пов'язаних з короточасним розладом здоров'я або незначною втратою працездатності.

Погроза застосування до потерпілого насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я також охоплюється складом насильницького грабежу.

Насильство при грабежі може бути фізичним (безпосереднє заподіяння шкоди здоров'ю людини) або психічним (погроза застосування фізичного насильства).

Насильницький грабіж вважається закінченим з моменту заволодіння чужим майном і наявності у винної особи первинної можливості розпорядитися викраденим. Злочин характеризується наявністю матеріального складу.

Суб'єкт кримінального правопорушення – загальний – фізична осудна особа, яка досягла віку 14 років.

Суб'єктивна сторона характеризується наявністю прямого умислу.

Розбій (ст. 187 КК).

Напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (розбій) (ч. 1 ст. 187 КК).

Основний безпосередній об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини у сфері власності (право власності). **Додатковий обов'язковий об'єкт** розбою – життя або здоров'я потерпілого. **Предмет** кримінального правопорушення – чуже майно.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується вчиненням активних дій (нападом на потерпілого), що супроводжуються певним способом їх вчинення (насильством над потерпілим).

Під **нападом** слід розуміти умисні дії, спрямовані на негайне вилучення чужого майна шляхом застосування фізичного або психічного насильства. Характерними ознаками нападу є його раптовість, інтенсивність, безпосередність впливу на потерпілого. Напад може бути таємним або відкритим.

Спосіб розбою полягає в застосуванні насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, а також у погрозі його застосування.

Під **насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого** судова практика визнає умисне заподіяння потерпілому легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжке тілесне ушкодження, а

також інші насильницькі дії, які не призвели до вказаних наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я в момент їх вчинення. До них слід відносити, зокрема, і насильство, що призвело до втрати свідомості чи мало характер мордування, придушення за шию, скидання з висоти, застосування електроструму, зброї, спеціальних знарядь тощо.

Насильство при розбої може бути *фізичним* або *психічним*. Фізичне насильство полягає в безпосередньому заподіянні шкоди здоров'ю чи життю потерпілого. Психічне ж насильство представляє погрозу застосування фізичного насильства, небезпечного для життя чи здоров'я.

Злочин вважається закінченим з моменту нападу на потерпілого поєднаного із застосуванням насильства небезпечного для життя чи здоров'я або з погрозою його застосування. Для визнання розбою закінченим злочином не має значення, чи заволодів винний майном у процесі нападу. Склад розбою усічений.

Суб'єкт кримінального правопорушення – фізична осудна особа, яка досягла віку 14 років.

Суб'єктивна сторона характеризується наявністю прямого умислу, корисливого мотиву і спеціальної мети. *Мета* – заволодіння чужим майном.

Ч. 2 ст. 187 КК передбачено відповідальність за «розбій, вчинений за попередньою змовою групою осіб, або особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм».

Ч. 3 ст. 187 КК передбачено відповідальність за «розбій, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище».

Ч. 4 ст. 187 КК передбачено відповідальність за «розбій, спрямований на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинений організованою групою, або поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень».

Вимагання (ст. 189 КК).

Вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажать зберегти в таємниці (вимагання) (ч. 1 ст. 189 КК).

Основний безпосередній об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини у сфері власності (право власності). **Додатковий безпосередній об'єкт**, в залежності від способу впливу на потерпілого, – життя, здоров'я людини, честь та гідність, права, свободи або законні інтереси.

Предмет кримінального правопорушення – майно, право на майно або дії майнового характеру.

Потерпілими можуть бути: власник, особа, якій майно ввірене на законній підставі, близькі родичі цих осіб.

Об'єктивна сторона – вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над

потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці.

Діяння виражається в активній поведінці та може виявлятися в незаконній вимозі передачі: а) майна; б) права на майно; в) вчинення будь-яких дій майнового характеру.

Спосіб вимагання – це погроза заподіяння шкоди потерпілому або його близьким родичам.

Вимаганням передбачено **чотири види погроз**:

1) *погроза насильством* – полягає у погрозі негайно або в майбутньому нанесенням побоїв, мордуванням, заподіянням тілесних ушкоджень, позбавленням життя, зґвалтуванням особи жіночої або чоловічої статі та ін.;

2) *погроза обмеження прав, свобод або законних інтересів* – полягає у залякуванні зазначених осіб ущемленням їх прав, свобод або законних інтересів, перешкоджанням їх реалізації. Обмеження, яким погрожує вимагач, має незаконний характер (за відсутності законних підстав, в порушення встановленого порядку тощо). Воно може стосуватися будь-яких конституційних та інших прав чи свобод людини і громадянина або будь-яких законних інтересів;

3) *погроза знищенням чи пошкодженням майна* – має місце тоді, коли вона стосується: а) майна, яке належить потерпілому або його близьким родичам за правом власності; б) майна, що перебуває у їх віданні чи під охороною;

4) *погроза розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі бажають зберегти в таємниці*, під якими слід розуміти такі дійсні чи вигадані дані про них, їхні дії та дії, вчинені щодо них, розголошення яких з будь-яких міркувань є для них небажаним. Це можуть бути як відомості які ганьблять потерпілого чи його близьких родичів, так і відомості, які не принижують особу (зокрема, повідомлення про якусь її хворобу) або їх оголошення є суспільне корисним (зокрема, інформація про вчений злочин).

Вимагання слід вважати закінченим злочином з моменту пред'явлення вимоги, поєднаної із вказаними погрозами незалежно від досягнення винною особою поставленої мети.

Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка на момент його вчинення досягла 14-річного віку.

Суб'єктивна сторона вимагання характеризується прямим умислом.

Ч. 2 ст. 189 КК передбачено відповідальність за «вимагання, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або з пошкодженням чи знищенням майна, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому».

Ч. 3 ст. 189 КК передбачено відповідальність за «вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, або таке, що завдало майнової шкоди у великих розмірах».

Ч. 4 ст. 189 КК передбачено відповідальність за «вимагання, що завдало

майнової шкоди в особливо великих розмірах, або вчинене організованою групою, або поєднане із заподіянням тяжкого тілесного ушкодження».

Шахрайство (ст. 190 КК).

Заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство) (ч. 1 ст. 190 КК).

Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини у сфері власності (право власності). **Предметом** є майно або право на майно.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується такими ознаками:

- 1) суспільно небезпечна дія, що виражається у заволодінні чужим майном або придбанні права на майно;
- 2) суспільно небезпечний наслідок, що полягає у заподіянні матеріальної шкоди потерпілому;
- 3) причинний зв'язок;
- 4) спосіб вчинення кримінального правопорушення – обман чи зловживання довірою.

Обман – це повідомлення неправдивих відомостей або замовчування відомостей, які мають бути повідомлені, з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно. Він може виражатися в усній, письмовій формі, у використанні підроблених документів.

Зловживання довірою – це вид обману, що полягає у використанні винним довірливих відносин з власником або іншою особою, заснованих на родинних, службових відносинах, знайомстві, інших цивільно-правових відносинах.

Особливість шахрайства полягає у тому, що потерпілий, будучи введеним в оману, зовні добровільно передає винному майно або право на майно. Обман або зловживання довірою за часом передують передачі майна або права на майно і викликає у потерпілого усвідомлення правомірності такої передачі.

Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту наявності у винного хоча б первинної можливості розпорядитися викраденим (сховати, знищити, продати, використати, вжити тощо). Кримінальне правопорушення характеризується наявністю матеріального складу.

Суб'єкт кримінального правопорушення – загальний – фізична осудна особа, яка досягла віку 16 років.

Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом.

Ч. 2 ст. 190 КК передбачено відповідальність за «шахрайство, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому».

Ч. 3 ст. 190 КК передбачено відповідальність за «шахрайство, вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки».

Ч. 4 ст. 190 КК передбачено відповідальність за «шахрайство, вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою».

Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК).

Привласнення чи розтрата чужого майна, яке було ввірене особі чи перебувало у її віданні (ч. 1 ст. 191 КК).

Основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення є суспільні відносини власності. При вчиненні цього кримінального правопорушення службовою особою шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК), **додатковим обов'язковим об'єктом** виступають суспільні відносини у сфері службової діяльності.

Предмет кримінального правопорушення – майно, яке ввірене винному чи перебуває у його віданні. Крім того таке майно має бути юридично чужим для винного, тобто він не має щодо нього повного обсягу повноважень в межах правомочностей власності.

Ввірене майно – таке майно, яке було передане особі власником чи уповноваженим ним суб'єктом на умовах фактичного тимчасового володіння (утримання) без правомочностей власності із зобов'язанням вчинити певні дії щодо майна для досягнення визначеної мети.

Під майном, яке перебуває у віданні особи слід розуміти майно, передане власником чи уповноваженим ним суб'єктом на умовах наділення особи певним обсягом прав володіння, користування та розпорядження цим майном, що забезпечує можливість оперативного управління ним для досягнення певної мети, визначеної власником або без такої, але на визначених договором чи законодавством умовах.

Об'єктивна сторона виражається у суспільно небезпечному діянні, що може набувати одного з двох альтернативних проявів (видів): привласнення або розтрата майна.

Під привласненням чужого майна слід розуміти протиправне обернення особою майна, яке було їй ввірене чи перебувало у її віданні, на свою користь шляхом його незаконного утримання, неповернення, відокремлення від іншого ввіреного майна чи іншого відчуження всупереч цільовому призначенню (договірних умов або чинного законодавства) її фактичного володіння таким майном. Таким чином, майно із законного володіння переходить у незаконне володіння винного.

Під розратою чужого майна слід розуміти форму незаконного відчуження майна, що було ввірене особі чи перебувало у її віданні, яка полягає у протиправному розпорядженні ним всупереч або поза волею власника без фактичного незаконного володіння. Воно може полягати у збуті (оплатній передачі іншій особі, сплаті товарів і послуг, кредитних зобов'язань тощо), особистому споживанні. На відміну від привласнення, при розраті не фіксується етапу незаконного володіння винним майном.

Злочин, передбачений ст. 191 КК має матеріальний склад та є закінченим з моменту настання суспільно небезпечних наслідків у формі майнової шкоди, яка проявляється у припиненні можливості власника реалізувати правомочності щодо володіння, користування і розпорядження відповідним майном.

Суб'єкт кримінального правопорушення – спеціальний – фізична осудна

особа, яка досягла 16-річного віку і якій майно ввірене чи перебуває у її віданні. Такій особі майно на законних підставах і в передбаченому законом порядку передається для володіння та/або користування, розпорядження в тому числі й при виконанні трудових обов'язків чи інших обов'язків за домовленістю із власником чи уповноваженою ним особою в межах цивільно-правової угоди. При цьому статус матеріально відповідальної особи є не обов'язковим.

Суб'єктивна сторона виражена виною у формі прямого умислу: винний усвідомлює суспільну небезпечність, протиправність своїх дій щодо привласнення чи розтрата ввіреного йому майна, або майна, що перебуває у віданні, передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків у виді майнової шкоди власнику та бажає їх настання.

Ч. 2 ст. 191 КК встановлено відповідальність за Привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

Під *заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем* слід розуміти такий спосіб незаконного заволодіння майна, при якому службова особа зловживання наданими їй владними, організаційно-розпорядчими та (або) адміністративно-господарськими повноваженнями: дає незаконні вказівки матеріально відповідальним підлеглим про видачу майна, заволодіває майном шляхом підробленням документів, незаконного отримання премій, надбавок тощо. При цьому службова особа лише в тому випадку може бути суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК, якщо привласнення, розтрата чи інше заволодіння чужим майном здійснюється *шляхом використання службових повноважень всупереч інтересам служби*, тобто зловживаючи ними.

Ч. 3 ст. 191 КК встановлено відповідальність за «дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб».

Ч. 4 ст. 191 КК встановлено відповідальність за «дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені у великих розмірах».

Ч. 5 ст. 191 КК встановлено відповідальність за «дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені в особливо великих розмірах або організованою групою».

3. Кримінально-правова характеристика окремих корисливих кримінальних правопорушень проти власності, не пов'язаних з обертанням чужого майна на свою користь або на користь інших осіб.

Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом (ст. 198 КК)

Заздалегідь не обіцяне придбання або отримання, зберігання чи збут майна, завідомо одержаного кримінально протиправним шляхом за відсутності ознак легалізації (відмивання) майна, одержаного кримінально

протиправним шляхом (ст. 198 КК)

Заздалегідь не обіцяне придбання або отримання, зберігання чи збут майна, завідомо одержаного злочинним шляхом за відсутності ознак легалізації (відмивання) доходів, одержаних кримінально протиправним шляхом (ст. 198 КК) є *спеціальним видом (формою) причетності до кримінального правопорушення* (наприклад, крадіжки, грабежу, шахрайства тощо), що полягає в наданні допомоги особам, які скоїли це кримінальне правопорушення по прихованню та використанню майна, здобутого кримінально протиправним шляхом.

Безпосередній об'єкт даного правопорушення складають суспільні відносини у сфері власності, а саме встановлений порядок придбання та відчуження майна. Суспільна небезпечність цього правопорушення полягає в дезорганізації порядку придбання і відчуження майна, внаслідок чого до товарного обігу надходить і легалізується майно, здобуте незаконним шляхом.

Предмет кримінального правопорушення має дві ознаки:

- є майном, до якого відносяться товари (промислові, побутові товари, продукти харчування), речі, гроші, цінні папери (векселі, акції), які становлять матеріальну цінність і володіють товарною, міноюю вартістю;

- є здобутим кримінально протиправним шляхом, тобто є «результатом» вчиненого суспільно небезпечного діяння, що визнається кримінально протиправним.

Виняток становлять предмети, поводження з якими (придбання, зберігання, збут) утворює самостійний склад кримінального правопорушення, – зброя, бойові припаси, вибухові речовини (ст. 263 КК), радіоактивні матеріали, легкозаймисті та їдкі речовини (ст. 267 КК), наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги або прекурсори (статті 307, 309, 311 КК) тощо. Стаття 198 КК у цих випадках не підлягає застосуванню.

Об'єктивна сторона даного кримінального правопорушення характеризується суспільно небезпечним діянням у формі придбання, отримання, зберігання або збуту майна, одержаного кримінально протиправним шляхом.

Придбання майна означає оплатне чи безоплатне одержання такого майна у власність, з можливістю фактичного володіння, розпорядження і користування предметами, здобутими кримінально протиправним шляхом.

Отримання майна полягає в тимчасовому контролі над зазначеними предметами для їхньої подальшої передачі іншим особам або збуту.

Зберігання майна означає більш-менш тривале знаходження майна, одержаного кримінально протиправним шляхом у винного, у процесі якого останній зберігає контроль над зазначеними предметами. Майно може перебувати безпосередньо в особи, у його помешканні, схованках, транспортному засобі.

Збут майна – це оплатне або безоплатне відчуження майна, одержаного кримінально протиправним шляхом іншим особам. Такі дії можуть мати форму дарування, продажу, обміну, повернення боргу тощо.

Склад кримінального правопорушення формальний – вважається

закінченим з моменту скоєння хоча б однієї із зазначених у законі дій.

Відповідальність за ст. 198 КК настає тільки у випадку *заздалегідь не обіцяного* придбання, отримання, зберігання, збуту майна, одержаного кримінально протиправним шляхом. Якщо зазначені дії були заздалегідь обумовлені з виконавцем або іншими учасниками правопорушення, відповідальність настає за пособництво в конкретному правопорушенні з посиленням на ч. 5 ст. 27 КК.

У випадку наявності в діях особи ознак легалізації (відмивання) доходів, одержаних кримінально протиправним шляхом, вчинене кваліфікується за ст. 209 КК, а не за ст. 198 КК.

Суб'єкт кримінального правопорушення – загальний – фізична осудна особа, яка досягла віку 16 років.

Суб'єктивна сторона даного правопорушення характеризується наявністю прямого умислу. При цьому слід встановити ознаку *завідомості*, тобто усвідомлення особою факту попереднього одержання такого майна кримінально протиправним шляхом.

Контрольні питання:

1. Що не може виступати предметом кримінальних правопорушень проти власності?
2. За якими ознаками предмета кримінального правопорушення необхідно здійснювати розмежування кримінальних правопорушень проти власності від кримінальних правопорушень проти довкілля, громадської безпеки, громадського порядку і моральності тощо?
3. За якими ознаками слід розмежовувати крадіжку та грабіж?
4. За якими ознаками слід розмежовувати грабіж і розбій?
5. За якими ознаками слід розмежовувати розбій і вимагання?
6. За якими ознаками слід розмежовувати крадіжку та шахрайство?
7. Яким є зміст кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності?